

Jireenyi Maaliif Uumamtee?-Kutaa 1

Description

Bismillahi Rahmaani raijim

Í'¾ Ù±Ù,,Û;ØÙŽÙ Û;Ø-Ù·Ù,,Ù·Ù,,ÙŽÙ·Ù‡Ù·Ù±Ù,,ÙŽÙ·Ø°Ù·ÙŠ Ù‡ÙŽØ-ÙŽÙ‰Ù°Ù†ÙŽØÙÙ,,Ù·Ù‡ÙŽÙ°Ø°ÙŽØÙÙfÙ·Ù†ÙŽÙ·ØÙÙ,,Ù·Ù†ÙŽÙ‡Û;ØªÙŽØ-Ù·ÙŠÙÙÙ,,ÙŽÙ·Û;Ù,ÙŽØ¢ ØÙŽÙ†Û; Ù‡ÙŽØ-ÙŽÙ‰Ù°Ù†ÙŽØÙÙÙ,,Ù,ÙŽÙ·Ù‡Ù·Ù-Ù,ÙŽÙ,ÙŽØ-Û; Ø-ÙŽØ¢Ø;ÙŽØªÛ; Ø±Ù·Ø³Ù·Ù,,Ù·Ø±ÙŽØ-Ù·Ù·Ù†ÙŽØÙØ·Ù·Ù±Ù,,Û;Ø-ÙŽÙ,Ù·Ù·Ù- Í';

â€œFaaruun hundi Kan Rabbii kanatti nu qajeelcheti. Osso Rabbiin nu qajeelchu baatee silaa nuti gonkumaa hin qajeellu turre. Ergamtooni Gooftaa keenyaa dhugaadhaan dhufanii jiru.â€

Suuratu Al-^{TM}Aaraaf 7:43

Jechoota Ijoo-Jazaa jechuun nama waan gaarii hojjateef **mindaan** isaaf kennuu ykn nama waan badaa hojjateef **adabbii** isaaf malu adabuudha.

Gaafiiwan gurguddaan mataa namaa keessa naanna™anii fi namni hundii deebii argachuuf tattaafatu sadii akka ta™an barruu âœisin keessa mallattotu jira-kutaa 2â€edhu keessatti ilaalle turre.

Yaadachisaaf gaafiiwan sunnijin kannijin turan:

1ffaa-Ani duraan dachii tanarra hin turre. Kanaafu, eenyutu dhabamarraa na argamsijisee vkn na yumeed?

2ffaa- Kaavyoon itti uumameef maalji? (Maaliif uumamee?)

3ffaa- Erga duâ€™ee gahuumsi kiyva eessaa?

Dhugumatti gaafileen kanniin gaafilee buâ€™uura jireenyaa fi milkaâ€™innaatti. Namni gaafileen kanniin deebii sirrii fi gahaa yoo argate, jirenya keessatti tasgabbiin jiraata. Sababni isaas, eessarree kaâ€™ee garam deemaa akka jiru siritti ni hubata. Kaayyoo fi ergamni yeroo muraasaaf addunyaa tana keessa turuu maal akka taâ€™e yoo beeke jirenya keessatti hin dhamaâ€™u. Aslimaa (hundemaa) namni dhamaâ€™u nama kaayyoo hin qabnee fi eessa deemaa akka jiru nama hin beeknedha. Gaafileen armaan oli sadan keessaa gaafi tokkoffaa deebisuuf jiâ€™oota darban mata-dureewwan â€œ~~Isin~~ keessa mallattoo jiraaâ€• fi â€œUumama namaatti xinxalluuâ€• jedhan jalatti ilaalle turre. Dabalataan, mata-duree â€œRabbitti amaneâ€• jedhu jalattis wanta yaqiina (mirkaneefanna) keenya dabalu ilaalle jirra. Kanaafu, Alhamdulillah gaafi tokkoffaaaf deebii gaha arganne jirraa jechuudha.

Amma itti aansinee gaafi lammaffaaf deebii gahaa fi quubsaa gargaarsa Mawlaatiin argachuuf carraaqna. â€œKaayyoon ani itti uumameef maalii?â€ jette of gaafatte beektaa? Jirenya tana keessatti qormaanni adda addaa maaliif nama muudataa? Namoonni gariin rakkoo dhandhamu, gariin immoo qananii keessa daaku. Gariin ni gubatu, gariin ni gammadu. Iccitiin kana duuba jiru maaliidha jechuun of gaafatte beektaa? In sha Allaah gaafiiwan kanniin hundaaf deebii gahaa argachuuf ni carraaqna. Kaayyoo namni itti uumameef beekun dura kaayyoo jirenyi addunyaa tanaa itti uumamteef beekun nurra jira.

Deebii kana argachuuf maal gochuu qabnaa? Eenyuun gaafachuu qabnaa? Mana addaa garmalee bareedu tokko yoo arginee fi kaayyoo itti ijaarrameef beeku yoo barbaanne, eenyuun gaafanna? Takkaa abbaa mana kana ijaare takka immoo namoota abbaa manaa kanatti dhiyoo taâ€™an gaafanna mitii ree? Abbaa manaa ykn nama isatti dhiyoo taâ€™e dhiisnee nama alagaa (badhee) waaâ€™ee mana kanaa siritti hin beekne yoo gaafanne, kaayyoo manni kuni itti ijaarrameef nutti himuu dandaâ€™aa? Tarii alaa ilaalun kuni keessa jiraachuuf ykn daldalaaf jechuu dandaâ€™a. Garuu dhugaan odeeefannoo guutuu kan nu kenuu dandaâ€™u abbaa mana kana ijaaredha.

Jirenya tanas yommuu ilaallu kan ishii uumee fi ijaaretu jira. Samii fi dachii, wantoota isaan keessa jiran hundaa Kan uumee, ijaaree fi tartiiba qabsiise Rabbii Oltaâ€™aadha. Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa kana hunda taphaaf hin hojjanne. Kaayyoo itti uumeef qaba. Kanaafu, jirenyi tuni maaliif akka uumamte deebii gahaa fi quuba argachuun kan dandeenyu Rabbiin irraayyi. Sababni isaas, Rabbiin jirenya tana kan uumee fi kaayyoo itti uumeef Kan beekudha. Dubbiin ergaakkana taâ€™ee, Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa kaayyoo jirenya tana itti uumeefakkana jechuun dubbata:

﴿تَبَرَّكَ اللَّهُ الَّذِي بِيَدِهِ الْمُلْكُ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴾ الَّذِي خَلَقَ
﴿الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيَبْلُوْكُمْ أَيُّكُمْ أَخْسَنُ عَمَلاً وَهُوَ الْعَزِيزُ الْغَفُورُ ﴾﴾

â€œ[Rabbii] Mootummaan waan hundaa harka Isaa jiru tolly Isaa baayâ€™ate. Inni waan hundaa irratti Dandaâ€™aadha [Rabbiin] eenu keessantu irra gaarii akka hojjatu isin qoruuf Kan duâ€™aa fi jirenya uumedha. Inni Injifataa, Araaramaadha.â€ Suuratu Al-Mulk 67:1-2

Mulk (mootummaa) jechuun wanta tokko qabaachu fi tooâ€™anna guutuu irratti argachuudha. Akkasumas, wanta lubbuu qabu ajajuun, dhoowwun, adabuu fi badhaasun aangoo guutuu irratti qabaachudha. Motummaan wanta hundaa harka Rabbii jira. Jecha mootummaa jedhu hiika wanta tokko qabaachu fi tooâ€™anna guutuu irratti argachuun yoo ilaalle, Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa Mootii waan hundaati. Sababni isaas, Rabbiin wantoota Isaan ala jiran hundaa kan uumee fi Gooftaa isaaniiti. Kanaafu, wanta hunda kan uumee erga taâ€™e, tooâ€™anna guutuu wantoota uume kanniin irratti qaba. Akka fedhetti wantoota kanniin jijjiruu dandaâ€™a.

Jecha mootummaa jedhu hiika aangooteen yoo ilaalle immoo Rabbiin aangoo fi taaytaa guutuu wantoota jiran irratti qaba[1]. Murtiin hundi kan Isaati, nama fedhe olâ€™ansa, nama fedhe gadi buusu. Gabroota Isaa ni ajaja, ni dhoowwa. Nama Isaaf ajajamee ni badhaasa, kan Isa dide immoo ni adaba. Gonkuma Isa jalaa miliqku fi dheessun hin jiru. Sababni isaas, â€œInni waan hundaa irratti Dandaâ€™aadhaâ€

Rabbiin dandeetti fi humna guutuu qaba. Samii fi dachiin tooâ€™anna Isaa jala jiru. Kanaafu, eessatti jalaal dheessan?

â€œ[Rabbiin] eenu keessantu irra gaarii akka hojjatu isin qoruuf Kan duâ€™aa fi jirenyaa uumeda.â€ Kana jechuun Rabbiin isin qoruuf fi qormaata kanaan eenu hojji irra gaarii taâ€™e akka hojjatu ifa baasuf ergasii hojji isaa irratti hundaaâ€™e nama hundaafu mindaa kennuuf ykn adabuuf duâ€™aa fi jirenyaa uume^[2]. Ibn al-Jawzin (Rabbiin rahmata Isaaf haa godhu) akkana jechuun keeyyata (aayah) tana ibsa: Jirenyaa tana keessatti isin qoruuf jirenyaa uume, duâ€™a immoo isin kaasu fi jazaa isiniif kafaluuf uume^[3]. Hayyooni biroos ibsa kana kennani jiru. Sababni isaas, aayah Arabiffaa keessatti â€œâ€¢ wal-hayaata liyabluwakumâ€¢â€¢ jechuun â€œjirenyi fi qoruunâ€¢ wal duraa duuban dhufan. Jirenyaa fi qoruun kan wal qabataniidha. Aayan (keeyyani) armaan gadi ibsa armaan olii kana ni jabeessiti.

﴿وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ وَكَانَ عَرْشُهُ وَعَلَى الْمَاءِ لِيَبْلُوكُمْ أَئِكُمْ أَحْسَنُ عَمَلاً وَلَئِنْ قُلْتَ إِنَّكُمْ مَبْعُوثُونَ مِنْ بَعْدِ الْمَوْتِ لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ﴾⁽⁷⁾

â€œInni Kan samiiwanii fi dachii guyyaa jaha keessatti uumeda. Arshiin Isaas bishaan gubbaa ture. Eenu keessantu irra gaarii akka hojjatu isin qoruuf, [isaan uume]. Yoo ati, â€œDhugumatti, isin duâ€™a booda ni kaafamtu.â€ jetteen, warri kafaran, â€œekuni sihrii (falfala) ifa taâ€™e malee waan biraati miti.â€ jedhu.â€ Suuratu Huud 11:7

Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aala samiiwanii fi dachii guyyaa jaha keessatti akka uume ni beeksisa. Yeroo samiiwanii fi dachii uumu, samii torbaffaa ol Arshiin Isaa bishaan irra ture. Erga samii fi dachii umee booda oltaâ€™iinsa Isaaf malu Arshii ol oltaâ€™uun dhimmoota ni qindeessa, murtiwwan qadaraa fi murtiwwan shariâ€™aa irraa wanta fedhe ni jijiira. Gabrootaaf seera itti bulmaata ni baasaf, wanta badaa irraa ni dhoowwa, wanta gaariitti ni ajaja. Kuni murti shariâ€™aati. Akkasumas, ogummaa (hikmaa) guutuu Isaatiin wanta fedhe ni uuma, nama fedhe gadi buusa, kan fedhe olkaasa, kan fedhe dureessa godha, kan fedhe hiyyeessa godha, kan fedhe ni ajjeesa, yeroo fedhetti immoo ni kaasa. Kunniin murtii qadaraatti. Kanaafi, itti aanse, â€œEenu keessantu irra gaarii akka hojjatu isin qoruuf, [isaan uume].â€ jedhe. Kana jechuun isin qoruuf wanta samii fi dachii keessa jiran isiniif uume. Ergasii isin keessaa kamtu dalagaa irra gaarii taâ€™e akka hojjatu ni ilaala ykn ifa baasa. Hojiin tokko â€œhojji irra gaariiâ€ jedhamuuf haala shariâ€™aan ajajuun ikhlaasan kan hojjatame yoo taâ€™ee qofaadha. Kana jechuun namni hojji gaarii hojjatu Rabbiif qofa jedhee hojjachu fi akkaataa Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa ajajeen hojjachu qaba^[4].

Ibn al-Jawziin ni jedha, â€œIsin qoruufâ€ kana jechuun qormaata jazaan itti kafalamu isin qoruuf. Namni xinxallu mallattoolee samii fi dachii ilaalun [yoo amanee fi hojji gaarii hojjate] mindaa argata. Warrooni didanii fi of tuulan immoo ni adabamu^[5].â€ Kanaafi itti aanse Rabbiin ni jedhu, â€œYoo ati,

â€œDhugumatti, isin duâ€™a booda ni kaafamtuâ€¢ jetteen, warri kafaran, â€œekuni sihrii (falfala) ifa taâ€™e malee waan biraati miti.â€¢jedhu.â€¢ Kana jechuun yaa Muhammad (SAW) warroota Rabbiin waliin waan biraat gabbaran (waaqefataniif) duâ€™aan booda kaafamuun ni jira jechuun yoo ibsiteef, warri kafaran â€œKuni sihrii (falfala) ifa taâ€™e malee waan biraati miti.â€¢Jedhu. Isaan biratti, â€œSihrii (falfala)â€¢jechuun wanta sobaa nama gowwoomsudha[6]. Warroonni kafaran duâ€™aan booda murtiif kaafamuun soba jechuun yaadu. Garuu Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa samii fi dachii garmalee gurguddatan kanniin uumuu kan dandaâ€™e, isaan kaasu irratti Dandaâ€™aa akka taâ€™e isaanitti beeksisa.

Kanaafu jirenyi tuni tan uumamteef qormaataafi. Addunyaan tuni iddo qormaatati. Jirenyi tuni maaliif akka uumamte erga beekne, â€œehiika qormaataa, qormaata fedhii, wantoota ittiin qoraman, wanta qormaata irraa barbaadamu fi buâ€™aa qormaataaâ€¢ilaalun nurraa bareeda.

Hiika Qormaataa

Qormaata jechuun amala dhoksaan keessa jiru ifa baasuuf qoruu (mokkoruu)dha. Jecha biraatin, jabinnaa fi dadhabinna isaa, obsa qabaachu yookiin dhiisu isaa, galata galchuu yookiin dhiisu isaa ilaaluu fi ifa baasuf wanta inni jaallatu ykn jibbu isa fuundura gochuudha. In sha Allaah kanneen hafanii fi daran akka ifa taâ€™uuf Qurâ€™aana irraa keeyyatoota fudhachuu balâ€™innaan kutaalee itti aanan keessatti ni ilaalla.

Barruulee kanaan wal-qabatan guutuu isaanii dubbisuuf:

<https://sammubani.files.wordpress.com/2019/08/kaayyoo-uumama-ilma-namaa.pdf>

[1] [Maâ€™aarij Tafakkuri wa daqaaâ€™iqu tadabbuâ€¢](#) Abdurahmaan Hasan Habankaa 14/614

[2] Madda olii-14/fuula 615

[3] [Zaadul Masiir](#) 1456, Ibn Al-Jawzi akkasumas ilaali Tafsiir Qurxubii 21/112

[4] [Tafsiir Saâ€™diyy](#) 433-434

[5] Zaadul Masiir- 643, Ibn Al-Jawzi

[6] Tafsiir Qurxubii 11/76-77

[Ibtilaaâ€™ul Iraadati bil Iimaani wal-Islaami wal-Ibaadatâ€¢](#) Fuula 73-â€¢!, Abdurahman Habankah

Date Created

May 14, 2019

Author

admin